

A szakértő büntetőeljárási helyzetének formálódása

Történeti előzmények

A büntetőeljárások szempontjából is meghatározó rendelkezéseket tartalmazó jogszabályok módosulása gyakran visszatekintésre kényszeríti a jogalkalmazót – nincs ez másként a részben 2016. június 15-én hatályba lépő, az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény esetében sem. A szakértő büntetőeljárási helyzetét áttekintő, nagyobb lélegzetű vizsgálódás részeként e helyütt a régmúlt szabályozása kerül górcső alá. Napjainkban a szakértői szerep ártértékelődésének^[1] lehetünk tanúi, azonban ilyenkor érdemes visszatekinteni és megvizsgálni, hogy az elmúlt századok alatt mit tekintettek alapvető fontosságúnak a szakértői eljárásban. Jelen tanulmány történeti példákon keresztül mutatja be a szakértő eljárási szerepkörének változását,^[2] a tanú és a szakértő pozíciójának kontinentális szétválását,^[3] illetve azt, hogyan formálódott a szakértő eljárásával kapcsolatos elvárás^[4] hazánkban és külföldön.^[5] Ma – amint azt az új szakértői törvény is deklarálja – a hangsúly a szakértő tevékenységének minőségbiztosításán,^[6] a szakértői laboratóriumok,^[7] vizsgálati metódusok akkreditációján,^[8] a szakértői munka ellenőrizhetőségén,^[9] ezek keresztül pedig a szakértő felelősségén^[10] van. Napjainkban a határon átnyúló bűnözés^[11] miatt megkövetelt egységesebb európai szakértői bizonyítás, uniformizáltabb szakértői módszerek^[12] kidolgozása áll a fókuszban, míg ezek a szempontok korábban, érthetően, fel sem vetődtek.

[1] Kovács, 2010, 310.

[2] Kovács, 2012, 255.

[3] Kovács, 2015a, 11–14.

[4] Kovács, 2015b, 250.

[5] Kovács – Nogel, 2015, 758.

[6] Kovács, 2014, 335–345.

[7] Kovács – Nogel, 2014, 24–27.

[8] Kovács – Pádár – Nogel, 2015, 412–413.

[9] Kovács, 2015c, 768.

[10] Kovács, 2005, 81–83.

[11] Kovács – Nyitrai, 2014, 236–260.

[12] Pádár – Nogel – Kovács, 2015, 342.

Az ítélezés, különösen annak intézményesített formája, nyilvánvalóan már a kezdetektől és szükségképpen támaszkodott arra a tudásra, amivel az ítélezésre feljogosított bíró nem rendelkezett.^[13] A per máig érvényesülő sémája szerint van, aki állít (vádoló, felperes), és van, aki az állítással szemben védekezik (terhelt, alperes), s van, aki a kettőjük vitájában dönt (bíró). Ebben a rendszerben az állítottak megtörténtéről valaki tanúként a tudomásával, míg más szakértőként a tudásával lehet a bíró segítségére. Az a teleologikus megközelítés szempontjából közömbös, hogy a tudását a bíró rendelkezésére bocsátó személy netán maga is valamiféle bírói funkciót töltsene be, vagy a tanúk közé kerül besorolásra, avagy elkülönített státusba kerül, mint szakértő.

A szakértői intézmény megjelenését Székely János körültekintően ismertette.^[14] „A római jogba egyébként a polgári peres eljárás területén hatolt be korábban a szakértői bizonyítás. Így ha házasság felbontása kapcsán vitássá vált, hogy a nő terhes-e, a bíró elrendelhetette szakértői megsejmlélését (inspectio ventris Dig. XXIV. 4. I. princ. és 4-5. §); ugyanígy, ha özvegy nőnek kellett bizonyítania, hogy elhalt férjétől terhes. Az előbbi esetben három szülésznő (obstetrix) végezte el a vizsgálatot, akik tanúesküt tettek. Orvosszakértő igénybevételére a katonai szolgálatra alkalmatlanság kérdésében kerülhetett sor (Cod. XII., 35, 6.). Műszaki szakértők (mechanici aut architecti) a lakásbérleti díj megállapítása (Nov. VII., c. 3, 2. §), valamint ingatlanok határainak a fölmérői meghatározása (mensores – Dig. XI. 6., 3. 4. §; Dig. X. 1, 8, 1. §) kapcsán működtek közre. Szerepeltek írásszakértők is, akik írásvizsgálatokat (collatio aut comparatio litterarum) végeztek (Cod. IV., 21, 16. és 20.; Nov. 73.). Ugyanakkor a büntető peres eljárást illetően hallgatnak a források, amiből azonban nem következik, hogy a praxis e téren ne vett volna szakértőket igénybe. A polgári peres eljárás vívmányai szükségképpen meg kellett, hogy termékenyítsék a büntető ítélezési gyakorlatot is”.^[15] Meglepőnek mondható, hogy az első büntető perrendtartásunk – kétségtelenül tudományos igényű – törvényjavaslatának indokolása ezt mennyire másként látta: „Róma büntető jogának forrásai között hiába keresnénk szabályt a szakértők által

[13] „A szakértő ősidők óta résztvevője az igazságszolgáltatásnak. Természetessé teszi ezt az olyan ügyek gyakorisága, amelyeknek eldöntéséhez a határozathozatalra hivatott személy vagy személyek ismeretei nem elegendők”. (Erdei, 1987, 9.)

[14] Székely, 1959, 5-9.; Székely, 1967, 13-24. Megjegyzés: A továbbiakban általában elegendőnek tartjuk az utóbbi, jelentős mértékben kibővített műre hivatkozást.

[15] Megemlíthető például az írásszakértést érintően dr. Vigh Andrástól: Az igazságügyi kézírásvizsgálatok aktuális kérdései, doktori értekezés 2007: „Írásszakértői jellegű eljárásokról először Konstantin császár »Ubi« törvényének (i. sz. 300) »De falso« fejezetéből tudunk, mely szerint »Hamisítás esetén szigorú vizsgálatot kell folytatni a bizonyítékok, tanúk írás-összehasonlítása alapján« (121:245 Justinianus Kódex) Justinianus i.sz. 534-ben közzétett Kódexének több cikkelye is érint írásszakértő jellegű kérdéseket. A 73. c. egy írásszakértői tévedéssel kapcsolatban írja, hogy »a kézírások hasonlósága félrevezető lehet. A másik oldalról viszont, ha a formák nem hasonlítanak egymásra, még nem bizonyítják a hamisítást«. Rendelkezett a Kódex az összehasonlításra szolgáló írások, vagyis az írásminták hitelesítéséről is.” Ld. http://www.ajk.elte.hu/file/DI_Vigh_Andras_dis.pdf

való bizonyításról. A régi germán jogokban azonban – melyek a *corpus delicti*-re oly nagy súlyt helyeztek – már a halott-szemlére nézve csaknem egyazon rendelkezéseket találjuk, melyek Angliában még ma is szokásosak.”^[16] Ez csupán egy megjegyzés, és nem kritika.

Székely János összefoglalása ezzel folytatódik: „Csupán a középkori pandektajogban – az olasz praktikusok munkássága nyomán – lett a szakértő nyilatkozata a büntető eljárás bizonyítékai sorában önállóvá, mint különleges bizonyítási eszköz. A pandektajogban a szakértő lassanként, fokozatosan vált ki a tanúk köréből, mint a büntető eljárásnak olyan szereplője, akinek funkcióját a bíróhoz látták hasonlíthatónak. Mint Bartolus^[17] mondotta: nyilatkozatuk inkább bírói döntés, mint tanúvallomás (»illud magis iudicium quam testimonium est«).”

Székely János írása szerint: „Angliában korán kifejlődött az a gyakorlat, hogy a bíró megbízható szakembereket (*competent and honest persons*) vont be az eljárásba annak az érdekében, hogy különleges ismereteik alapján szakszerű felvilágosításokkal szolgáljanak neki, mint »*amici curiae*« (...) későbbben (...) a coroner »bíróságába« (*coroner's jury*) halottszemlék alkalmával orvosokat vontak be, sőt a coroner tisztét gyakran orvosok töltötték be. Ezeknek a szakembereknek a tevékenysége azonban csak a vádló tájékoztatására szolgált. A coroner által végzett vizsgálatnak – jöllehet bírói eljárási formák keretei között folytatták le – az ítéldbíróság előtti bizonyító eljárásban nem volt hatálya, és az ilyen vizsgálatban eljáró szakértő a tárgyaláson csak tanú lehetett, feltéve, hogy valamelyik fél megidézhetette (*expert witness*).”

Székely kiválóan vázolta fel, hogy „Az angolszász bizonyítási jog nem engedi, hogy a tanúhoz annak véleménye iránt is kérdést intézzenek. A tanú csupán arról számol be, amit érzékei útján, közvetlenül észlelt; elméletileg minden egyéb ki van a vallomásából zárva. Lassú fejlődés vezetett el annak belátásához, hogy a »tudományos tanú« (*scientific witness*)^[18] javára ezt a merev szabályt át kell törni. A múlt század közepén Stephen^[19] még úgy foglalta össze az élő angol jog álláspontját, hogy a szakértő véleménye ama tények fennállása tekintetében, amelyekről véleményt kell nyilvánítania, csak annyiban szolgáltat bizonyítékot, amennyiben személyesen észlelte azokat. (*The opinion of an expert as to be given is irrelevant, unless he perceived them himself.*) E szabály alkalmazását az ugyancsak általa felhozott példa világítja meg: mérgezés esetében releváns a szakértő véleménye abban, hogy a felhasznált mérgező milyen tüneteket vált ki általában, de irreleváns abban a részében, hogy ezek a tünetek a sértettnél ténylegesen fel is léptek.”

[16] 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról törvényjavaslat indokolása XIV. fejezet I.B)1. pont. Az ellentmondás kétségtelen, de nem tartjuk feladatunknak a jogtörténet való mibenlétének a tisztázását.

[17] Idézi Florian, 1961, 519.

[18] Más fordításokban: „tudós tanú”.

[19] Stephen, 1899, 61.

„A fél képviselőjének meg kell engedni, hogy a tanúbizonyításnál megkérdezhesse a szakértő véleményét. A laikus tanúk vallomása kapcsán a szakértő véleményének a vitatása lehetséges kell, hogy legyen. Most hajlandók vagyunk egészségünkben liberalizálni a common law bizonyítási szabályait, mert hajlandók vagyunk elfeledni a laikus esküdt inkompetenciájától való hajdani félelmet, és új módon vélekedni az átlagemberről.”^[20]

Székely János szerint „Az élet igényei az amerikai judikatúrában törték át először a klasszikus angolszász dogmát”, s ehhez több jogesetet ismertet.

A Ferguson v. Hubbel ügy:^[21] „A jog általános szabálya az, hogy a tanúknak a tudomásukra jutott tényeket kell előadniuk, és véleményüket vagy következtetéseiket közölniük nem szabad. E szabály alól vannak egyes kivételek, közöttük a szakértői bizonyítás. Azok a tanúk, akik valamely tudományban, művészetben, iparban vagy foglalkozásban jártasak, nemcsak tényeket tanúsíthatnak, hanem mint szakértők némelykor engedélyt kapnak véleményüknek a közlésére. Ezt azért engedik meg, mert az ilyen tanúkról feltételezik, hogy – jártasságuk és tanultságuk alapján – a vizsgálat tárgyáról olyan különleges ismeretük van, aminővel az esküdtek általában nem rendelkeznek, és ennél fogva feltételezik róluk, hogy tényekből következtetést vonni és ezekre véleményeket alapozni inkább képesek, mint amennyire ez az esküdtekről általában vélelmezhető (...) Nem fogadhatók azonban el a szakértői vélemények ott, ahol oly tárgyban kell vizsgálni, amelynek természete nem igényel semmiféle különleges jártasságot vagy tanulmányt ahhoz, hogy valaki megérteni képes legyen.”

A Dougherty v. Milliken ügy:^[22] „két csoportja van az ügyeknek, melyekben szakértői bizonyítás engedhető. Egyik csoportba azok az ügyek tartoznak, melyekben az esküdtszék által levonandó következtetések olyan tényeknek a létezésétől függnnek, amelyek nem köztudomásúak és amelyek különösen olyan emberek tudásához tartoznak, akiket jártasságuk vagy tanulmányaik alapján tesznek képessé arra, hogy ama tárgyban szakmai hozzáértéssel szóljanak. Ha ilyen ügyekben az esküdtszék, az összes tények elébe tárása után, képes azokra következtetést alapítani, kizárólagos jogkörébe tartozik, hogy ezt megtegye. A másik csoportban azokat az ügyeket találjuk, melyekben a megállapított tényekből levonandó következtetések, nemkülönben maguknak a tényeknek a tudása, oly hivatásbeli vagy tudományos ismerettől vagy jártasságtól függ, amely nem tartozik az általános oktatás vagy műveltség körébe (...) A bizonyítás e két fajtája között szembeötlő a különbség. Egyik esetben a szakértőknek a tényeket kell megállapítaniuk és az esküdtszéknek kell levonnia a következtetéseket; a másikban a szakértő megállapítja a tényeket és előadja következtetését vélemény formájában, melyet az esküdtszék elfogadhat vagy elvetethet.”

[20] Eliasberg, 1949, 146. és köv. oldal – idézi: Székely János.

[21] Prince, 1963, 553.

[22] Prince, 1963, 556.

A *People v. Youngs* ügy:^[23] „A szakértői bizonyítás kivétel az általános szabály alól, amely megköveteli, hogy a tanú tényeket adjon elő és ne nyilvánítson véleményeket. Ilyen esetekben a tanú véleménye kizárólag olyan tudományos vagy hivatalbéli ismereteken alapulhat, amelynek jelentőségét vagy értelmét az esküdtszék nem értheti meg (...) Ilyen esetekben a tanú véleménye az, amelyről azt tartjuk, hogy az esküdtszék tájékoztatása szempontjából különleges értéke van.”

„Szakértői bizonyítást általában két helyzetben alkalmaznak: ahol a szakértő olyan tényeket értelmez, amelyeket maga figyelt meg, és ahol mások által szolgáltatott tényeket értelmez. E két helyzet példájául egyetlen ténybeli helyzet szolgálhat. Egy vérvizsgálati szakértő tanúskodhatik a próbáról (test), melyet végzett és leírhatja a vérben általa talált alkohol mennyiségét. Ámde ezután egy második szakértőt illet, hogy a korláthoz álljon és elmondja, hogy mi lehetett a hatása a vérkeringésben ennyi alkoholnak egy személyre. Figyelembe veszik, hogy az első szakértő saját megfigyeléséről vallott. A második szakértő olyan véleményt adott, amely az első szakértő által megállapított tényeken alapul. Mindketten kompetens tanúk, és vallomásuk kompetens.”^[24]

Székely János úgy véli, hogy „Az angolszász jogvidéken ennek a disztinkciónak olyan jelentőséget tulajdonítanak, amely – a mi felfogásunk szerint szükségtelenül – növeli az ugyanazon szakkérdésben meghallgatandó szakértők számát.”^[25]

Közbevetőleg jegyezzük meg, hogy mindebből kitűnik, miszerint a szakértő-tanú (a szakértő) a tényt ismeri fel, avagy az általa felismert vagy egyébként megállapított tényből von le következtetést vélemény formájában. Ez a szakértés röviden megfogalmazható örök lényege.

A *State v. Carrol* ügy:^[26] „Egy 1963. évi határozatban a North Dakota-i fellebbezési bíróság már elvetette azt a védelmi érvelést, hogy a »szakértő tanú« a bíróság részére fenntartott területre hatolt be illetéktelenül akkor, amikor (gyűjtogatási ügyben) véleményt nyilvánított a tűz oka felől. Kifejtette a fellebbezési bíróság, hogy a »tanú« – aki országos tűzvizsgálati szerv elméletileg és gyakorlatilag képezett alkalmazottja – gondos vizsgálatot végzett a kérdéses tűz helyszínén (!) és képzettségére tekintettel a véleménye (opinion) a jury számára olyan területen jelent felhasználható segítséget, amelyen a rendes esküdtszék segítségre szorul. Ez okból a »tanú« ama véleményét, hogy a tüzet »emberi kéz okozta«, helyesen fogadták el bizonyítéknak.”

„Az egységes állami jogszabályokkal foglalkozó országos konferencia 1937-ben közzétette az egységes szakértői bizonyításról szóló szöveget (The Uniform Expert Testimony Act), amely az 1943. évi mintajogszabály (Model Act) alapja volt. Ezek szerint »ha a bíróság szakértői bizonyítást lát kívánatosnak, akkor saját

[23] Prince, 1963, 557.

[24] Smith, 1963, 10.

[25] Székely, 1967, 23.

[26] *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 1964. évi 2. szám, 252.

kezdeményezésére vagy pedig akár az állam (értsd: ügyész), akár a vádlott indítványára a büntető eljárásban... egy vagy több szakértőt rendelhet ki, de az egyes kérdésekben (értsd: szakágazatokban) háromnál nem többet, hogy a tárgyaláson tanúskodjanak. Több tagállam már a Model Act előtti időben ennek megfelelően szabályozta a kérdést, elsőnek Wisconsin, amelynek legfelsőbb bírósága a törvény célját a következőkben látta: »úgy rendezni a szakértői bizonyítás kérdését a büntető tárgyalásokon... hogy olyan bizonyíték lehessen az ügyben, melyet nem vásároltak és fizettek meg (not bought and paid for), amely pártatlan tanúktól származik, akiket az ellenérdekű felek egyikéhez sem fűz kötelezettség vagy hűség.»^[27]

Székely János szerint: „Az angol jog tartózkodó álláspontjával szemben a francia büntető eljárásjogot kezdettől fogva a szakértők iránti bizalom jellemezte. Az inkvizitórius eljárást kodifikáló 1670. augusztusi ordonnance criminelle a bizonyítás során közreműködő szakértőkről is megemlékezik (IV, V. cím). Megjelenik az eljárásban a vádlott kérelmére kirendelhető szakértő (ellenőrző szakértő), pl. a második orvos is.»^[28]

A francia gyakorlat a bíró távollétében is jogosulttá tette eljáráni a szakértőt. „A szakértői szerep elvállalása általában nem is kényszeríthető ki, éppen a bizalomra tekintettel, amely e tevékenység teljesítéséhez nélkülözhetetlen.»^[29] A francia szemlélet a szakértőt a bíróság színvonalára emelte, míg az angol a tanúk között jelölte ki a helyét.»^[30]

A büntetőügyekben követendő eljárást szabályozó első magyar büntető perrendtartási törvénynek is vannak bizonyos hazai előzményei, azaz organikus fejlődés eredményének tekinthető.

„Hazánkban régebbi törvényeinkben a szakértőkről külön említés nincs téve, de alkalmazásának nyomaira az »Ars notarialis«-ban találunk (I. Lajos király idejéből), melynek névtelen szerzője a férfi tehetetlensége vagy a nő nemző képtelenségének megvizsgálására nézve mondja: quod ambae partes per modicam horam detinerentur et masculus per masculos, mulier vero per mulieres, ut pote patronos et matronas probatae vitae homines chisticolas in membris suis viderentur, et sine fraude comprobarentur (Kovachich: formulae solennes 82. lap).»^[31] Ez annyit tett, hogy a nősztetetlenségi perekben például tapasztalt öregasszonyok végezték

[27] Jenner v. State ügy, Wigmore: Evidence 1940. évi 3. kiadás, 563. oldal. Idézi V. H. Blanc: The expert witness in criminal trials, *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science* 1961. évi 3. szám 317–321. oldal – azzal, hogy a bírót megilleti a jog, hogy hivatalból is rendeljen ki szakértőt „különösen, mikor azért van szükség elfogulatlan szakértőre, hogy tisztázza a zavart, melyet oly gyakran kelt a feleket képviselő szakértők harca”.

[28] Esmein, 1882, 256. és köv. oldal.

[29] Duverger, 1862, 497.

[30] Duverger, 1862, 500.

[31] 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról törvényjavaslat indokolása XIV. Fejezet I.B)1. pont.

a szemlét.^[32] Ezzel vág egybe, hogy „A szakértői bizonyítás első nyomai Nagy Lajos és Mátyás uralkodása idejéből valók.”^[33]

A *Tripartitum* alapján „A gyámgyermek életkorát pedig az ország rendes bírái vagy ezek ítélőmesterei avagy a hiteles helyek azaz a káptalanok és conventek szokták megvizsgálni, megmérni és megvitatni. 1. § És az efféle vizsgálatnak (csak hogy arra nézve korlevél készüljön) minden bíróság előtt meg van a hitele.”^[34]

„Régi törvényeink és jogi íróink tanúsága szerint hazánkban mind polgári, mind büntető ügyekben szokásos volt szakértők alkalmazása: „Sokszor próbául szolgál az Orvos-doctorok, Kézi-orvosok, Marha-orvosok, Bábák, Bábamesterek tanúbizonyossága p. o. verekedések, sebesítések, ember-ölések, szülések, gyermekvesztések, 's eladott vagy eladandó marhák nyavalyái felől 's a' t. (visum repertum); valamint (...) Ha a' mesteremberek, kiki a' maga mesterségében, az épületeket, tsinálmányokat, a' kereskedők a' portékákat, a' mezei gazdák a' földek jövedelmét, marhákat, az erdő tudományt értők az erdőket 's a' t. többnyire a' Szolgabíró vagy éppen az ítélő bíró jelenlétében hit alatt megbetsülik, az a' felől készült levél is erős próbát teszen. A' bíró soha se betsülhet semmit, hanem csak utasítja a' betsüsöket, mire vigyázzanak, ha tud hozzá”.^[35]

A magyar büntetőeljárás jogban, pontosabban szokásjogi úton a magyar büntetőeljárás jogalkalmazásban először a *Praxis Criminalis*^[36] tartalmazott

[32] Zlinszky, 2004, 121.

[33] Székely, 1967, 21.; Marschalkó, 1899, 88.

[34] Werbőczy, 1990, 58. (Utánnyomása a Csiky Kálmán fordításában *Tripartitum Opus Juris Consequetudinarii Regni Hungariae, Magyarország szokásos jogának hármaskönyve* címmel Budapesten 1894-ben kiadott műnek.): Első rész 127. cím a gyámgyermek életkorának megvizsgálásáról és a korlevelekről.

[35] Székely, 1967, 21–22.; Kövy, 1824, 293.

[36] A *Praxis Criminalis* nem volt más, mint a III. Ferdinánd által Alsó-Ausztria számára 1656-ban kiadott büntető rendtartás, a „*Neue peinliche Landgerichtsordnung*” – másképpen a „*Ferdinanda*” – Kollonics Lipót esztergomi érsek utasítására latinra fordított változata. A munkát Kollonics 1687-ben Nagyszombatban „*Forma processus judicii criminalis seu criminalis*” címmel adatta ki azzal a céllal, hogy az eljárás bíróságok mielőbb használatba vegyék. A *Praxis Criminalis* – melynek első része büntető eljárási, második része pedig zömmel büntető anyagi jogi szabályokat tartalmazott – mégsem a Kollonics-féle kiadásnak köszönhette szokásjoggá válását, hanem annak hogy német változatát a kamarai adminisztráció alá került területeken a török kiűzésével szinte egyidejűleg alkalmazásba vették, de még inkább annak, hogy az 1867. évi országgyűlésen tett recepció kísérlet kudarcra ellenére bekerült a 1696–97-ben a *Corpus Juris Hungarici*-be. Ezt az idegenből átvett jogkönyvet a XVIII. század elején már rendszeresen meghivatkozták a vármegyei törvényszékek és úriszékek ügyészei, illetve maguk az eljárás bíróságok is részint az abban foglalt rendelkezésekre támaszkodva hozták meg ítéleteiket. A kódex a gyakorlatban több elnevezés alatt is szerepelt, volt ahol „*Praxis Criminalis Kollonichiana*”, röviden: „*Kollonichiana*”. Másutt – minthogy I. József alatt vették át egyes megyékben (és Bodó Mátyásnál is) – „*Praxis Criminalis Josephina*”, röviden: „*Josephina*”, illetve több helyen, egyebek közt Szeged városában, III. Károly neve után, arra visszavezethetően, hogy az 1723. évi büntető anyagi jogot is érintő reformtörvénycikkek külön kiadásához is mellékletként csatolták, „*Praxis Criminalis Carolina*” lett hosszabb-rövidebb ideig szokásos megjelölése, majd a XIX. század elejétől gyakorta egyszerűen „*Büntetőtörvény*”-nek, másutt, mint például Hont vármegyében, „*Büntető Eljárásnak*” emlegették. Forrás: <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorneNET/magyarazatok/praxiscriminalis.htm>

– későbbi megnevezéssel – szakértőről, s annak alkalmazásáról szóló tételes jogi szabályt.

A Praxis Criminalis az élet, a testi épség és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében kötelezővé tette, hogy a bíróság szakértőt vegyen igénybe.^[37] Ennek azonban ellentmond az 1896. évi Bp. törvényjavaslatának indokolása, miszerint „A Carolina szintén nem tartalmaz még általános intézkedést, hanem csak az emberi élet elleni büntettnél rendeli a szakértők alkalmazását.”^[38]

Ezzel csak részben áll megfelelésben a Praxis Criminalis (Carolina) XXV. Artikulusa: „Ha verekedés vagy emberölés történik, mindenekelőtt a sérült, vagy a holttest felesküdtött sebészekkel vizsgáltatandó meg, hogy sok, vagy kevés sebet kapott? Hol? Valószínűleg milyen fegyverrel sebesítették meg (egyik, vagy másik közülük halálos volt-e?). Ezen szemle végrehajtása előtt a holttest nem temethető el, és ha a közelmúltban eltemették, ismét kiásandó, és törvényesen megszemlélendő.”^[39]

Az 1843-iki Büntetőjogi javaslatok „A) Első rész. A büntettekől és büntetésekből.” címmel büntető anyagi jogi, valamint „B) Második rész. Büntető eljárás.” címmel büntetőeljárás tervezet is tartalmaztak.^[40] A büntetőeljárás javaslat műértőknek nevezte a majdani szakértőket. A javaslat bámulatba ejtően szinte tökéletesnek mutatkozik, ezért célszerűnek látjuk a bemutatását.

A javaslat megfogalmazta a majdani különleges szakértelem fogalmát: „Valahányszor a szemle alá veendő tárgy külön tudomány- vagy mesterség- ismeretet kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni.” (104. §).

A javaslat általános szabálya két szakértő alkalmazását írta elő: „A szemle megtételére rendesen két műértő szükséges, egy csak akkor elegendő, mikor a másodikon megjelenéséig veszedelem nélkül a szemlét nem halaszthatni.” (105. §).

A javaslat szerint közreműködhetett főszabályként a majdani igazságügyi szakértő, és kivételesen a majdani eseti szakértő: „A bűnvizsgáló bírák illy szemle megtételére rendszerint a törvényhatóság szolgálatában álló műértőket alkalmazák, hol pedig illyesek nem lennének, vagy időhalasztás nélkül meg nem jelenhetnének, a végre másokat is alkalmazhatnak.” (106. §)

A javaslat alapján a majdani szakértőknek elfogulatlanoknak kellett lenniük: „Olly személyek, kiknek tanúsága ellen a fenforgó büntett esetében törvényes kifogást tehetni, ugyan azon büntett iránt a szemle megtételére mint műértők nem alkalmaztathatnak.” (107. §)

[37] Botos, 2001, 126. Idézi Tóth - Vaskuti, 2010, 71.

[38] 1896. évi XXXIII. törvény a bűnvádi perrendtartásról indokolás XIV. Fejezet I. Általános rendelkezések B) Szakértők 1. Jogtörténeti adatok és összehasonlító jog.

[39] Katona, 1977, 284.

[40] 1843-iki Büntetőjogi javaslatok, 1898, 1. kötet.

A javaslat értelmében a majdani szakértő írásbeli szakvéleményt terjeszt elő: „A műértők észrevételeiket és vizsgálódásaik eredményét okokkal támogatott véleményökkel együtt a bűnvizsgáló bírácaknak írásban benyújtják: – azon esetekben azonban, midőn a törvényszék előtt kihallgattatnak, véleményök azonnal a jegyzőkönyvbe iktattatik, ha csak a műértők azt írásban nem akarják benyújtani: mire nézve nekik bizonyos időhatár engedtetik.” (111. §).

A javaslat további más szakvélemény beszerzését is előírta: „Ha ezen vélemény homályos, határozatlan, vagy épen tökéletlen; nem különben, ha önmagával, vagy egyéb a vizsgálat folytán kiviláglott ténykörülményekkel ellenkezik, vagy ha a vélemény a kifejtett előtételekből nem következnek: ezen nehézségek elhárítására a bűnvizsgáló bíró vagy újra kihallgassa a műértőket vagy másokat alkalmazzon.” (112. §) „Olly esetekben, midőn a két műértő által felfedezett jelenségek, az általok vizsgált tényekre nézve egymástól lényegesen különböznek: a bűnvizsgáló bírák, ha csak lehetséges, a megtekintés vagy vizsgálat ismétlését, ugyanazon, vagy más műértők által elrendelik. (113. §) „Midőn a műértők különböző véleményekre oszlanak, a bűnvizsgáló bírák vagy egy harmadikat alkalmazni, vagy a tárgyat más műértők véleménye alá terjeszteni kötelesek.” (114. §)

A javaslat adott területen ismerte a felülvéleményezést: „Az orvosi vélemény mindig a törvényhatóság rendes orvosa elejébe terjesztetik, és ha ez, az adott véleményhez, vagy többek esetében egyikhez sem járulna, az ország főorvosától kéretik vélemény.” (115. §)

A javaslat egyebekben olyan kérdésekkel is foglalkozott, mint a „holt-testszemle” és a „holt-testbonczolás” (116–117. §) azzal, hogy azokhoz „rendszerint két orvos vagy seborvos” alkalmazandó (119. §) és megállapítandó volt „mi lett légyen a bekövetkezett halálnak működő oka” (121. §). A javaslat szerint „megmérgezés” (125–126. §) esetében kötelező orvos mellé két vegytudós alkalmazása, ha a mérget a vizsgálatok felemésztették. A javaslat közelebbi műértői szabályozás nélkül tartalmazta még azt, hogy „Ha a vádlott süketnek, némának, tompaelműnek, vagy örültnek mutatkozik, akkor a bűnvizsgáló bíró tanúk és műértők által a valóságot kinyomozza, és ha tettetés világlik ki, ollyképen bánik a vádlottal, mint a 244. § értelmében azzal, ki felelni nem akar.” (235. §) A javaslat 380. §-ából kiolvashatóan a bírói szemlét, a műértők véleményét, a vádlott vallomását, a tanúbizonytságot (tanúvallomást) és az okleveleket tekintette bizonyítási eszköznek – bár ezt a fogalmat nem használta.

Frank Ignác (1788–1850) jogász, királyi tanácsos 1846-ban írta: „Nincs ember, ki minden tudományban, mesterségben jártas volna; és ezt a' bírótul sem követhetyük. Az ő hivatása törvények szerint ítélni; kötelessége tehát, hogy ezeket ismerje. A' mi pedig a saját körén, a' törvénytudományokon kívül esik, azt mások jobban tudhatytyák, és illik, hogy ha efféle kérdések előjönnek, *műértők* segítségével éllyen; ami kétféle képen is megtörténhetik: 1. bírói szemléletkor, a' dolog tiszta felfogása és értelmes előadása végett; 2. bizonyos kérdésekben, mellyek a' végítéletre befolyhatnak, tudományos elítélés, vagy inkább vélemény-adás végett. Az első esetben *tapasztaló*, a' másodikban *ítélő* (vélekedő)

műértőkrül és eljárásról szólhatunk (*artis periti capiendae experientiae, vel questions dijudicandae causae adhibiti*).^[41]

Kassay Adolf (1828–1903) ügyvéd,^[42] jogi író és földbirtokos^[43] a keserű időben, 1862-ben fogant művének^[44] 20. §-ában meghatározta, hogy „A bűntény valóságának kiviláglására szolgáló igazlatok következők, úgymint: 1-ör Szemvizsga. 2-or Boncolás. 3-or Irományok. 4-er Műértők véleménye, 5-ör Tanúk”. A szerző megfogalmazásában „Szemvizsga olly birói tény, mellynél fogva a bíró vagy törvényhatóságtól kiküldött tagok által ha szükség megkívánná, szakértők segítségével a bűnyomai megvizsgáltatnak (...) A szakértők a bíró által a tény lényegére szolgáló kérdésekről eleve tudósítandók. A küldöttségnek kötelességében áll a szemvizsgáról a szakértők véleményeinek melléklete mellett tudósítást tenni.”

A szerző úgy folytatja, hogy „boncolásnak a gyilkosságnál van helye, hol orvosok, vagy sebészek által a test felbontatván, megvizsgáltatik: valljon az ejtett seb okozta-e a halált, vagy nem? azok a test megvizsgálása után véleményt adnak, melly látleletnek (*visum repertum*) neveztetik, ezen látlelet a perbeli irományokhoz csatoltatik, s a bíró e szerint hoz ítéletet. Ha a szakértők véleményei egymással ellenkeznek; vagy azok hiteléről a bíró kételkedik, a helytartó tanács utján az orvosi kar véleményét kérje ki.”

A szakértők véleménye alcímet viselő 21. § alapján „A bűntény körülményeit sokszor a bíró önmaga fel nem derítheti mert az körén túl esik,^[45] így szakértők véleményére van szüksége, sokszor a bűntény csak a szakértők általi vélemény nyomán fejtegethetők ki, ezért a szakértőknek bizonyos tulajdonokkal kell bírni azok következők: 1-ör. Hogy a szakértők a tanuskodhatásra megkívántató tulajdonokkal bírjanak. – 2-or Hogy hit alatt adjanak véleményt. 3-or. Hogy adott véleményük kellő okokon alapuljék. 4-er. Hogy a szakértők részrehajlók, vagy tudatlanok ne legyenek. – A bűntény elítélésénél vagy a szakértők nagyobb számát követi a bíró, vagy nagyobb testület, úgymint orvosi kar véleményét a helytartó tanács utján kéri ki, melly teljes igazlatul szolgál.”

A szerző megfogalmazásában tehát félreérthetetlen a bizonyítási eszközök meghatározása, a bíró „körén túl eső”, azaz tudását meghaladó szükség esetén

[41] Frank, 1846, 190. Lásd <http://digitalia.lib.pte.hu/books/frank-ignac-a-kozigazsag-torvenye-magyarhonban-1846-2-1/web/index.php?page=b190&wpid=2641>

[42] Finkey, 2000, 147. Finkey itt utal a szerző általunk hivatkozott munkájára.

[43] Szinyei József: Magyar írók és munkái, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/k/k10424.htm>

[44] Kassay, 1862, Előszó: „A fájdalmas tizenkét év után, a magyar büntető törvények, és törvényes gyakorlat az 1848-i törvények által igényelt módosításokkal visszaállítottak. Az alkotmány sáncain kívül álló népet a kiváltságos osztály magához emelte; s a korszellel által követett osztály különbséget megszüntette. Az 1848-i törvények az egyenlőség elvét kimondották, ennek folytán a büntető eljárásnál is meg kellett szűnni a magyar polgári, és büntető törvényekben foglalt azon különbségnek, melly a nemes és nem nemes között létezett. E mű tehát az 1848-i törvények elveit követő ideiglenes törvénykezési szabályok szerinti módosításokkal visszaállított büntető törvényeket, és bűnvádi eljárást adja elő.”

[45] Úgy tűnik, hatott rá Frank Ignác pazar megfogalmazása: „a saját körén, a' törvénytudományokon kívül esik”.

a szemléhez pártatlan orvos (sebész) szakértők közreműködésének előírása, akik a sajátos szakértelmük folytán látteleletet készítenek és kellően megindokolt véleményt adnak, majd a bíró a szakvélemények esetleges ellentételességét köteles volt az „orvosi kar” bevonásával feloldani, s végül az ítéletét nem önkényes döntéssel, hanem – természetesen a további bizonyítási eszközök mellett – a szakvélemények alapján kellett meghoznia.

Az ideiglenes bűnvádi eljárásról szóló 1872. évi törvényjavaslat^[46] nem követte mindenben az 1843. évi javaslatot. Alapvetően az 55. § mutat eltérést: „Oly esetekben, melyekben a valóság megállapítására különös szaktudomány, művészeti vagy iparképzettség szükséges, a bíró a tárgy minőségéhez, fontosságához, valamint a vizsgálat ágaihoz képest egy vagy több szakértőt köteles alkalmazni.” Ugyanis, míg az 1843. évi javaslat általános szabály a két műértő, az 1872. évi javaslatban főszabály az egy szakértő alkalmazása.

Az alábbi áttekintő táblázat mutatja a két javaslat egymáshoz való viszonyát.

1843. évi javaslat	1872. évi javaslat
<p>„Valahányszor a szemle alá veendő tárgy külön tudomány- vagy mesterség-ismeretet kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni.” (104. §)</p> <p>„A szemle megtételére rendszeren két műértő szükséges, egy csak akkor elegendő, mikor a másodiknak megjelenéséig veszedelem nélkül a szemlét nem halaszthatni.” (105. §)</p>	<p>„Oly esetekben, melyekben a valóság megállapítására különös szaktudomány, művészeti vagy iparképzettség szükséges, a bíró a tárgy minőségéhez, fontosságához, valamint a vizsgálat ágaihoz képest egy vagy több szakértőt köteles alkalmazni.” (55. §)</p>
<p>A „holt-test-szemle” és a „holt-testboncsolás” (116-117. §) azzal, hogy azokhoz „rendszerint két orvos vagy seborvos” alkalmazandó (119. §) és megállapítandó volt „mi lett légyen a bekövetkezett halálnak működő oka” (121. §)</p> <p>„Ha megmérgezés (esetén) a vizsgálat alá veendő álladék olly csekély mennyiségű, hogy ezen vizsgálatok által úgy felemésztetnék, hogy további vegytani vizsgálatot tenni nem lehetne, akkor a rendes orvos mellé még két vegytudós alkalmazandó.” (125. §)</p>	<p>„Valamely hulla boncsolásánál rendszerint két orvos, vagy ha mérgezés gyanúja forog fenn, egy orvos s egy vagy több vegyész alkalmazandó.” (55. §)</p>

[46] Törvényjavaslat a Pest kir. tábla területén létező törvényszékek illetőségéhez tartozó bűnvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról, Pest 1872, kiadja az Eggenberger-féle akad. könyvkereskedés (Hoffman és Molnár).

<p>„A bűnvizsgáló bírák illy szemle megtételére rendszerint a törvényhatóság szolgáltatásban álló műértőket alkalmazzzák, hol pedig illyesek nem lennének, vagy időhalasztás nélkül meg nem jelenhetnek, a végre másokat is alkalmazhatnak.” (106. §)</p>	<p>„A szakértőket a bíró nevezi ki, s a nevezettek helyett ismét másokat alkalmazhat.” (56. §)</p>
<p>„Oly személyek, kiknek tanúsága ellen a felforgó büntett esetében törvényes kifogást tehetni, ugyan azon büntett iránt a szemle megtételére mint műértők nem alkalmaztathatnak.” (107. §)</p>	<p>„A mennyire lehetséges, nem alkalmazandó szakértő gvanánt a vádlottnak, vagy a sértett félnek, a vizsgáló bírónak, a kir. ügyésznek vagy valamelyik tanúnak rokona.” (56. §)</p>
<p>„A műértők észrevételeiket és vizsgálódásaik eredményét okokkal támogatott véleményökkel együtt a bűnvizsgáló bíráknak írásban benyújtják: – azon esetekben azonban, midőn a törvényszék előtt kihallgattanak, véleményök azonnal a jegyzőkönyvbe iktattatik, ha csak a műértők azt írásban nem akarják benyújtani: mire nézve nekik bizonyos időhatár engedtetik.” (111. §)</p>	<p>„A szakértő köteles véleményét vagy azonnal a szemléről felveendő jegyzőkönyvbe bemondani, vagy pedig azt különösen fontosabb esetekben külön írásba foglalva, a vizsgáló bíró által kitűzendő határidő alatt ennek átadni.” (61. §)</p>
<p>„Ha ezen vélemény homályos, határozatlan, vagy épen tökéletlen; nem különben, ha önmagával, vagy egyéb a vizsgálat folytán kiviláglott ténykörülmenyekkel ellenkezik, vagy ha a vélemény a kifejtett előtételekből nem következnek: ezen nehézségek elhárítására a bűnvizsgáló bíró vagy újra kihallgassa a műértőket vagy másokat alkalmazzon.” (112. §)</p> <p>„Oly esetekben, midőn a két műértő által felfedezett jelenségek, az általok vizsgált tényekre nézve egymástól lényegesen különböznek: a bűnvizsgáló bírák. ha csak lehetséges, a megtekintés vagy vizsgálat ismétlését, ugyanazon, vagy más műértők által elrendelik. (113. §) „Midőn a műértők különböző véleményekre oszlanak, a bűnvizsgáló bírák vagy egy harmadikat alkalmazni, vagy a tárgyat más műértők véleménye alá terjeszteni kötelesek.” (114. §)</p>	<p>„Ha a vélemény homályos, tökéletlen vagy határozatlan, vagy ha a bírónak arra nézve egyébként kételyei volnának, a vélemény szerzője nyilatkozatra hivandó fel,, s ha a nehézség ezáltal sem hárítható el, vagy ha több szakértő meghallgattván, azok véleménye a lényeges kérdésre nézve eltérő, a vizsgáló bíró egy vagy több szakértőt újabb véleményadásra hí fel.” (63. §)</p>

<p>„Az orvosi vélemény mindig a törvényhatóság rendes orvosa elejébe terjesztetik, és ha ez, az adott véleményhez, vagy többek esetében egyikhez sem járulna, az ország főorvosától kéretik vélemény.” (115. §)</p>	<p>„orvosi vagy vegyészeti vélemény... tekintetében felül-véleményezésre a kerületi orvos, illetőleg az országos vegyész hivandó fel... Különösen fontos esetekben, főleg ha a felülvélemény lényegesen ellenkezik az előbbi véleménnyel, a kérdés végmegállapítása végett a törvényszék által a kir. egyetem orvosi kara elé terjesztendő” (63. §)</p>
<p>„Ha a vádlott süketnek, némának, tompaelműnek, vagy őrülnék mutatkozik, akkor a bűnvizsgáló bíró tanúk és műértők által a valóságot kinyomozza, és ha tettetés világlik ki, olyképen bánik a vádlottal, mint a 244. § értelmében azzal, ki felelni nem akar.” (235. §)</p>	<p>–</p>
<p>a 380. §-ából kiolvashatóan a bírói szemlét, a műértők véleményét, a vádlott vallomását, a tanúbizonyítást (tanúvallomást) és az okleveleket tekintette – bár ezt a fogalmat nem használta – bizonyítási eszköznek</p>	<p>–</p>

Pusztai László a bizonyítási rendszereket frappáns módon mutatta be, és írta le, hogy „a kötött és a szabad bizonyítási elméletek kombinációjával létrehozott”, „szintéziséből megszületett” ún. vegyes rendszer a német dogmatikát követte. A szabad bizonyítás ellenfeleivel „folytatott vitájában jutott el aztán a német dogmatika ahhoz, hogy a szabad bizonyítás »belső meggyőződését« nem pusztán »öszönös megérzéseként«, hanem »racionális meggyőződésként« fogadja el.” Az ún. vegyes rendszer – írja Pusztai László – „bizonyítási joga nem jelenti azt, hogy a bíró immáron minden kötöttségtől mentes. Igaz ugyan, hogy a bíró nincs kötve többé a bizonyítási anyag értékelésére vonatkozó előre rögzített, törvényi szabályokhoz, de kötve van a tudományos eredményekhez, a gondolkodás törvényeihez és a tapasztalati tételekhez. A bíró az ítélet indokolásában köteles számot adni arról, melyik bizonyítékot hogyan értékelte, miért fogadta vagy miért vetette el.”^[47]

Az ún. vegyes bizonyítási rendszert mások nevezték nem teljesen szabad bizonyítási rendszernek is, melyben „a mérlegelés keretén belül kötöttség a logikai követelmény, az okszerűség, a beszámolási, azaz az indokolási köteleesség (...) vannak törvény útmutatások, *kötöttségek* és van *kötetlenség*, vagyis szabadság. A szabad bizonyítás rendszerével ugyanis nem ellenkezik az, hogy legalább részben a *törvényhatározza meg*, milyen bizonyítói eszközöket lehet használni; milyen

[47] Király, 2003, 27-30. - e rész szerzője Pusztai László, a történeti rész (II-III. fejezet) írója.

legyen a bizonyító eljárás; milyenek legyenek a bizonyítás felvételének, módozatai. Ellenben a bizonyítási rendszer *szabadsága* jut érvényre a vegyes rendszerben azzal, hogy minden tény bizonyítására minden megengedett bizonyító eszköz lehet használni, a bizonyítékok bizonyító erejét a bíró benső meggyőződése alapján dönti el.”^[48]

A szakértői bizonyítás ebben az ún. vegyes rendszerben megkülönböztetett – óvatos állítással a tanúbizonyítás fölé emelkedő – szerepet kap, ugyanakkor bírói kontroll alá esik, amiről számot is kell adni az ítélet indokolásában, majd annak állnia kell a felülbírálatot is. A szakértő tehát megbecsült szereplője a büntetőeljárásnak, de nem „megfellebbezhetetlen” orákulum.

Az ítélezési gyakorlatban egyértelmű: „A bíróság a szakértők véleményét, ugyanúgy mint a többi bizonyítékokat (...) a maguk összességében értékeli és meggyőződése szerint bírálja el. Nincs kötve a szakértők véleményéhez.”^[49] A bíróság köteles a szakértői véleményt és annak alapjául szolgáló adatok helyességét részletesen megvizsgálni.”^[50] „Az elmeorvosszakértői vélemény feladata a bíróság tájékoztatása az észlelt kóros jelenségekről, és ezek következményeiről; a büntetethetőség korlátozottságának jogi kérdésében azonban kizárólag a bíróság dönt.”^[51] „A bizonyítékok – így az egymással ellentétben álló vádlotti vallomások – mérlegelése, és ennek alapján a tényállás megállapítása, nem szakértői, hanem bírói feladat.”^[52]

IRODALOM

- 1843-iki Büntetőjogi javaslatok (1898), 1. kötet. (szerk. Fayer László) Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Athenaeum r. társ. könyvnyomdája, Budapest.
- Blanc, Victor H. (1961): The expert witness in criminal trials. *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 52. Issue 3. 317–321.
- Botos Gábor (2001): *A büntetőeljárás jog története*. Szent István Társulat, Budapest.
- Duverger, François (1862): *Manuel des Juges d’Instruction*. 3e édition, Libraire de Recueil Sirey, Paris.
- Erdei Árpád (1987): *Tény és jog a szakvéleményben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Esmein, Adhémar (1882): *Histoire de la procédure criminelle en France et spécialement de la procédure inquisitoire depuis de XIII. siècle jusqu’à nos jours*. Larose et Forell, Paris.
- Finkey Ferenc (2000): *A magyar büntetőperjogi tudomány háromezredes fejlődéstörténete 1619-1914*. A Jogászok a Kultúráért Alapítvány, Sárospatak.

[48] Móra – Kocsis Mihály, 1961, 256–260.

[49] BH 1955.674.

[50] BJD 1799.

[51] BJD 1801.

[52] BJD 1804.

- Frank Ignác (1846): *A' közigazság törvénye Magyarhonban*. Második rész I. darab. Buda. <http://digitalia.lib.pte.hu/books/frank-ignac-a-kozigazsag-torvenye-magyarhonban-1846-2-1/web/index.php?page=b190&wpid=2641>
- Kassay Adolf (1862): *A magyar büntető törvények s bűnvádi eljárás az országbírói értekezlet szabályai szerint*. Sieber Henrik Könyvnyomdája, Pozsony.
- Katona Géza (1977): *Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Király Tibor (2003): *Büntetőeljárás jog*. (3. kiadás) Osiris Kiadó, Budapest.
- Kovács Gábor (2005): Az igazságügyi szakértő jogi felelőssége. In: Tremmel Flórián, Fenyvesi Csaba, Mészáros Bence (szerk.): *Orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban: Dezső László emlékkönyv*. JPTE Állam- és Jogtudományi Kar, 81-83. (Studia Iuridica Auctoritate Univesitatis Pécs Publicata; 137.)
- Kovács Gábor (2010): Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárásban. In: Bihari Mihály, Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére*, 65. születésnapjára. Győr, Universitas-Győr.
- Kovács Gábor (2012): A szakvélemény In: Bartkó Róbert et al.: *Büntetőeljárás jog*, I. Universitas-Győr, 255.
- Kovács Gábor (2014): Gondolatok az Európai Forenzikus Tudomány 2020 elképzelésről. In: Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben: Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére*. Wolters Kluwer, Budapest, 335-345.
- Kovács Gábor (2015a): Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő-kavics a cipőben! *Med et Jur* 5. 4. 11-14.
- Kovács Gábor (2015b): A szakvélemény In: Bartkó Róbert – Kovács Gábor (szerk.): *Büntetőeljárás jog*, I. Universitas-Győr.
- Kovács Gábor (2015c): European forensic science area (EFSA 2020) – new challenges bases in forensic science. In: Secretariat of the EAFS 2015 Conference (szerk.): *7th European Academy of Forensic Science Conference, Abstract Book*. European Academy of Forensic Science, Prague, 768.
- Kovács Gábor – Nogel Mónika (2014): The Accreditation of Forensic Laboratories as a Component of Realizing the European Forensic Science 2020 Concept. *European Police Science and Research Bulletin*, Summer (10), 24-27.
- Kovács Gábor – Nogel Mónika (2015): Comparative analysis of the legal regulation of forensic experts. In: Secretariat of the EAFS2015 Conference (szerk.): *7th European Academy of Forensic Science Conference, Abstract Book*. European Academy of Forensic Science, Prague, 758.
- Kovács Gábor – Nyitrai Péter (2014): The Fight Against Financing Terrorism: New Challenges and Developments in Hungarian Law. *Acta Juridica Hungarica*, 55. 3, 236-260.
- Kovács Gábor – Pádár Zsolt – Nogel Mónika (2015): Accreditation of forensic laboratories as a part of the “European Forensic Science 2020” concept in countries of the Visegrad Group. *Forensic Science International Genetics Supplement Series* 6. 1. 412-413.
- Kövy Sándor (1824): *A magyar polgári törvény*. Nádaskay András betűivel, Sárospatak.
- Marschalkó János (1899): Bírósági szakértők. In: *Magyar Jogi Lexikon* II. kötet, Pallas, Budapest.
- Móra Mihály – Kocsis Mihály (1961): *A magyar büntető eljárási jog, Egyetemi tankönyv*. (szerk.: Móra Mihály). Tankönyvkiadó, Budapest.

- Pádár Zsolt – Nogel Mónika – Kovács Gábor (2015): Accreditation of forensic laboratories as a part of the „European Forensic Science 2020” concept in V4 countries In: *26th Congress of the International Society for Forensic Genetics*. International Society for Forensic Genetics, Krakow.
- Prince, Jerome (1963): *Cases and Materials on Evidence*. Third Ed. The Foundation Press Inc., Brooklyn.
- Smith, David N. (1963): *The law of confessions and scientific evidence*. Institute of Government, The University of North Carolina, Chapel Hill.
- Stephen, James F. (1899): *A Digest of the Law of Evidence*. 5th edition. Maximilian and Co., London.
- Székely János (1959): *A szakértő szerepe és felelőssége a büntető eljárásban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Székely János (1967): *Szakértők az igazságszolgáltatásban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 13-24.
- Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/k/k10424.htm>
- Tóth Áron László – Vaskuti András (2010): A két szakértő alkalmazásának problematikája a halál okának és körülményeinek a büntetőeljárásban történő vizsgálata során. *Iustum Aequum Salutare* VI. 2 69–82.
- Werbőczy István (1990): *Tripartitum. A dicsőséges magyar királyság szokásjogának hármaskönyve, a királyhoz intézett ajánlat, latin-magyar kétnyelvű kiadás*. Téka Könyvkiadó, Budapest.
- Zlinszky János (2004): Család és házasság az 1848 előtti magyar jogban. In: *Magyar jogtörténet* (szerk. Mezey Barna), Osiris Kiadó, Budapest, 63–70.